

KAŠTE V MEŽIŠKI DOLINI

Kašte v Mežiški dolini so kulturna dediščina, ki je v sodobnem času prevečkrat prezrta in pozabljena. Svojstven stavbni tip odraža družbeni, gospodarski in kulturni razvoj geografskega območja in je v mnogih pogledih ostal edinstven do danes. Zapletenost součinkovanja družbenih in naravnih dejavnikov je vplivala tudi na domačine, saj so ohranili nekatere arhaične prvine vsakdana, s tem pa dajejo neizbrisen pečat koroški agrarni poselitvi.

Zamisel o izdaji publikacije, ki bi predstavila najlepše ohranjene kašte v Mežiški dolini, se je pojavila že pred leti, projekt pa smo pri Lokalni akcijski skupini (LAS) Mežiške doline sklenili uresničiti leta 2012.

Že na začetku projekta so se pojavili zapleti zaradi izrazov. Naj uporabimo lokalni narečni izraz »kašta« ali naj upoštevamo pravila pravopisa in v publikacijo zapišemo »kašča«? Sklenili smo, da v naslovu publikacije in v besedilih za kašče uporabimo narečni izraz »kašte«. Tudi avtorici v besedilu navajata več narečnih besed in s tem opozarjata na nesnovno kulturno dediščino, zlasti še na jezikovno, ki je neločljivi del materialne kulturne dediščine. Če bi zanemarili pomembnost jezikovne kulturne dediščine, bi kaštam naredili podobno škodo, kot jo povzročajo tisti, ki kašte nestrokovno obnavljajo ali pa jih pustijo propadati. Narečne izraze smo zato dali v narekovaje in jih pojasnili.

Ustvarjanje publikacije je zahtevalo tudi veliko terenskega dela, saj smo morali podatke najprej najti v virih, potem pa kašte poiskati na terenu in jih fotografirati. Izkazalo se je, da mnoge zaradi neustreznih posegov ne morejo biti več uvrščene v publikacijo, ki želi predstaviti kašte v njihovi originalnosti. Od lastnikov smo dobili tudi podatke o imenih kašt in njihovi starosti.

Sklenili smo, da upoštevamo navedbe lastnikov. Pri starosti stavb se je pojavila nova zagata. Pisni viri najstarejše kašte v Mežiški dolini umeščajo v 17. stoletje. Nekateri lastniki so navedli starost preko 500 let, kar pomeni, da jih sami uvrščajo v 16. ali celo 15. stoletje. Sklepati velja, da ustno izročilo, ki so nam ga posredovali lastniki, temelji na dejstvu, da so na istem mestu, kjer so danes kašte, že stali objekti, ki so bili v stoletjih preurejeni ali prezidani.

Na podlagi terenskega dela smo v zemljevid, ki je dodan publikaciji, vrisali tudi lokacije kašt. Izbor kašt sta opravili etnologinji Karla Oder in Jelka Skalicky, ki sta tudi avtorici besedila v knjigi. Izbrane so bile kašte, ki so pomembne zaradi zgodovinske, etnološke ali arhitekturne dediščine. Obe strokovnjakinji sta z izjemno predanostjo, znanjem in občutkom za bralca orisali pomembnost kašt iz različnih zornih kotov. Besedilo se lepo dopolnjuje s slikami, daje jim globlji pomen, obenem pa bralcu omogoča, da kašte pred njegovimi očmi »oživijo«.

Ustvarjalci publikacije smo iskreno hvaležni lastnikom kašt, ker so nam dovolili objavo fotografij njihovih stavb, nas zelo lepo sprejeli in nam z zanimivimi zgodbami dopolnili znanje o stavbni dediščini. Želimo si, da bi tisti, ki bodo knjigo prelistali, začutili, kakšno bogastvo pomenijo kašte. Brez ustrezne zaščite in skrbništva bo zagotovo izgubljeno.

BORUT IRŠIČ, urednik

KAŠTE V MEŽIŠKI DOLINI

Izdajatelj in založnik: LAS MEŽIŠKE DOLINE,
Lokalna akcijska skupina za razvoj podeželja, z. b. o.

Zanj: PETER ODER, predsednik LAS Mežiške doline,
Lokalna akcijska skupina za razvoj podeželja, z. b. o.

Urednik: BORUT IRŠIČ

Besedilo: KARLA ODER, JELKA SKALICKY

Lektoriranje: ANDREJA ČIBRON KODRIN

Fotografije: DRAGO MODRIJAN, IVAN STRAŽIŠNIK,
osebni arhiv lastnikov kašt

Prevod v nemščino: BORUT IRŠIČ

Prevod v angleščino: BORUT IRŠIČ

Oblikovanje: SANS, ANDREJ KNEZ, s. p.

Tisk: EUROGRAF, d. o. o.

Naklada: 1000 izvodov

RAVNE NA KOROŠKEM, 2012

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Univerzitetna knjižnica Maribor

728.94(497.4Mežiška dolina)(083.82)

KAŠTE v Mežiški dolini / [besedilo Karla Oder,
Jelka Skalicky ; urednik, prevod v nemščino,
angleščino Borut Iršič]. - Ravne na Koroškem : LAS
Mežiške doline, Lokalna akcijska skupina za razvoj
podeželja, 2012

ISBN 978-961-269-732-7

COBISS.SI-ID 70229505

KAŠTE, ZAKLADNICE IN TESARSKE MOJSTROVINE

Mežiška dolina v geografskem pogledu povezuje dve naravni enoti – Karavanke in Pohorje. V naravno zaključeni dolini prevladuje gorat in razgiban svet z nekaj več ravnine ob reki Meži. Kmetijstvo je bilo med Peco in Pohorjem dolga stoletja najpomembnejša gospodarska dejavnost, a je bogastvo naravnih dobrin, kot so les, voda in rudnine, omogočilo zgodnji razvoj industrije. Pod njenim vplivom je kmetijstvo že v 19. stoletju doživljalo pomembne spremembe, povezane s socialno-posestnimi razmerami, industrijska revolucija pa je zajela tudi agrarno okolje, kjer so zaradi številnih novosti v zadnjem stoletju nastale vidne spremembe.

Na domačiji v alpskem prostoru ima dominantno mesto hiša, ob njej pa stojijo gospodarska poslopja – hlevi za živino in skednji, kašte in kozolci za skladiščenje pridelkov. Med njimi so kašte »najbolj vabljive gospodarske stavbe zaradi gospodarskega pomena«, ki ga je imela ta stavba za kmečko domačijo, saj so v njej hranili celoten pridelek, in ker je lesena stavba tudi na pogled zelo vabljiva.¹ Kašte so »nepogrešljiva sestavina krajinske podobe na širšem območju Karavank in značilna stavbna dediščina večine kmečkih domačij«² tudi v Mežiški dolini.

Potreba po skladiščenju hrane je bila v zgodovini vedno prisotna, zato so uporabljali velike glinaste posode in lesene skrinje. Premožni so postavili samostojne zidane stavbe, na slovenskem podeželju pa so se uveljavile lesene kašte. Prve so omenjene že v srednjem veku, a so se najstarejše samostojno stoječe stavbe ohranile iz 17. stoletja in so arha-

1 Tone Cevc, Ignac Primožič, Kmečke hiše v Karavankah: Stavbna dediščina hribovskih kmetij pod Kepo, Stolom, Košuto, Obirjem, Pristovškim Storžičem in Peco. Ljubljana 1991, str. 133.

2 Liljana Suhodolčan, Kašče v Mežiški dolini. Katalog k razstavi Koroškega muzeja Ravne na Koroškem, 1996, str. 9.

ična oblika kmečke arhitekture, ki se je najmanj spreminjala. V Mežiški dolini so se iz 17. stoletja ohranile le tri lesene kašte: Ladinikova na Platu (1631), Voglova na Lokovici (1680) in Mihevova v Podpeci (1655), več jih je ohranjenih iz 18. in 19. stoletja. Vse pa so grajene iz lesa in kamna, ki so ju skrbno izbrali in ročno obdelali. Kot zakladnice kmečkega doma so tudi vrhunska tesarska mojstrovina, ki je danes izjemna kulturna dediščina. Razmah tesarstva je povezan z razvojem železarstva, saj so kovači iz železa oziroma jekla izdelovali tesarske sekire, plenkače in cimrovke. Prve omembe železarstva v dolini segajo na začetek 17. stoletja, a je dejavnost tukaj pridobila na pomenu konec 18. stoletja s fužinami v Črni, Mežici in Guštanju, danes Ravnah na Koroškem.

Kot shramba je bila kašta neposredno povezana s hišo, a postavljena tako, da je bil vhod viden s hišnega praga, oddaljenost od hiše in drugih gospodarskih stavb pa ji je zagotavljala zaščito pred morebitnim požarom.

Majhne lesene stavbe, v Mežiški dolini imenovane kašte, so bile zakladnice žita, moke, mesa in jabolčnika. Redko so ohranjeni podatki o količini pridelka, zato je zapis o količini omlatenega žita na kmetiji Mager, p. d. Alekar, v Zagradu pri Prevaljah toliko bolj dragocen. Tu se je vsaj do leta 1995 ohranil zapis o mlačvi žita za vsako leto posebej od leta 1898 do 1935. Lastnoročni zapis gospodarja Matije Renerja na vratih zidne omare na skednju razkriva, da so vsako leto praviloma do konca novembra omlatili od 100 do 200 otepov rži in od 30 do 180 otepov pšenice,³ ki so ju potem shranili v kašto.

3 Kataster kmetij v Koroškem pokrajinskem muzeju, enota Ravne na Koroškem.

Tudi druge so kmetje po mlačvi v kašto, primerno opremljeno s preprostimi lesenimi zaboji brez pokrova, imenovanimi »košti«, nasedli različne količine pridelanih žit: rži, pšenice, ovs, ječmena, ajde ali koruze. Na suho in varno so shranili žitno zrnje, ki so ga mleli v mesecih, ko je bilo dovolj vode za pogon mlinskih koles. Moko so prav tako hranili v kašti in jo uporabili za peko kruha in pripravo različnih močnatih jedi – močnikov, štrukljev in žgancev.

Najpomembnejša sestavina v prehrani ljudi je bil kruh, katerega vrednost so še posebno poudarili ob različnih praznikih, ko so gospodinje skrbno pripravljale sestavine in nato spekle različne vrste in oblike kruha ter peciva iz ržene, pšenične, ovsene, koruzne in druge moke. Vsakdanji je bil rženi kruh, ki so ga gospodinje pekle vsak teden ali pa tudi samo enkrat na mesec. Če je bila v hiši velika peč, so naenkrat zamesile moko za več hlebov, jih spekle v krušni peči in hranile v krušniku v kašti.

Boljši vrsti kruha, potico in pogačo, so pripravljali iz bele moke in polnili z različnimi nadevi: orehovim, pehtranovim, jabolčnim, skutinim, z rozinami itd. Ob večjih skupnih kmečkih delih so gospodinje iz pšenične moke in kvasa spekle krofe in brate. Testo za brate so pripravile tako kot za pogačo z orehovim nadevom, le da so zavitek razrezale na kose, vsakega posebej namočile v mast in jih naložile v pekač.

»V vsej zgodovini človeštva, od pradavnine naprej, je kruh pomenil srečo in blaginjo, pomanjkanje kruha pa je pomenilo bedo, revščino, vojno [...] Kruh je krojil usodo človeštva, zgodovino narodov, delil ljudi na revne in bogate, site in lačne, na gospodarje in podložnike.«⁴

Kruh je dobrina, ki v preteklosti ni bila vsem dosegljiva vsak dan,

4 Dušica Kunaver, Dober dan, kruh. Dr. Mape T. Ljubljana, Poslovni sistemi Žito, 1991, str. 9.

zato je bil eden izmed simbolov udobnega življenja. Uporabljali so ga kot darilo in vrsto plačilnega sredstva, v industrijskem okolju pa je bil osnova za izračun zaslužka. Na veliko noč so botri s šarkljem obdarili svoje varovance. Na božič so posli na kmetiji dobili »taln-go«, kruh in meso za nekaj dni, ki so ju lahko pojedli sami ali odnesli staršem. Gospodinja je s kruhom plačala delo dninarkam in dninarjem oziroma tistim, ki so prišli v »tavr«. Včasih so ob božiču na mizo položili kruh »stolnik«, pečen na prvo sveto biljo, pojedli pa so ga na tretjo sveto biljo, to je ob svetih treh kraljih. Pred stoletjem so stolnik zamenjali s potico in pogačo. Kruh, pogačo in šarkelj so na velikonočno soboto odnesli v domačo cerkev k blagoslovu ali žegnanju.

Dan pred sv. Florijanom, ki goduje 4. maja, so v Javorju, na Ludranskem Vrhu, v Bistri, Jazbini in Koprivni neporočeni fantje po okoliških kmetijah iskali namenoma skrita jajca. Naslednji dan ali konec tedna so pri največjem kmetu pripravili zabavo, kjer so ponudili »šnite« – ocvrt beli kruh z jajci.

»Biti pri kruhu« je med železarji pomenilo imeti lasten vir eksistence, torej službo in starši so bili zadovoljni, da so otroke izšolali in jih tako »spravili do kruha«. Se je pa zgodilo tudi, da se je posameznik »stepel z belim kruhom«, če je zapustil dobro plačano ali ne pretežno delovno mesto oziroma službo.

Ob poljedelstvu in gozdarstvu je bila na vsaki kmetiji pomembna tudi reja živine, drobnice in perjadi, s čimer so si zagotovili meso, mleko, maslo in druga živila. Na velikih kmetijah so redili tudi po 30 prašičev letno, sicer pa med 10 in 12. Po enega ali dva so redile delavske družine

in s tem razbremenile svoj družinski proračun. Govedoreja in prašičereja, dotlej najpomembnejši dejavnosti, sta v zadnjih desetletjih nazadovali v industrijskih in gozdarskih predelih.

Zimski meseci so bili na kmetiji namenjeni kolinam, s katerimi so pripravili in konzervirali meso in klobase za poletni čas. Svinjsko meso so prekadili, »povodili« ali »zelhali« in ga nato sušili v kašti. Primer-no suho so v poletnih mesecih postregli koscem in žanjicam. Meso je tako kot kruh veljalo za boljšo hrano in je bilo nepogrešljivo ob prazni-kih in praznovanjih. Ob božiču so skuhali boljši kos prekajenega mesa, na pusta svinjsko glavo in za veliko noč svinjsko gnjat, poleti so na tan-ko narezali suhe klobase ...

Spomladi so kmetje pripravljali polja, sejali žita in sadili poljščine, ki so jih prve mesece leta okopavali in še kako drugače negovali. Poleti sta košnja in žetev zaposlila vso razpoložljivo delovno silo na kmetiji. Tudi jeseni je bil dobrodošel vsak par pridnih in delovnih rok, da so po-spravili poljske pridelke in pripravili zaloge stelje, drv in drugih surovin za hrano, pijačo, obleko in bivanje.

Kot dodatna dejavnost je bilo na kmetijah v Mežiški dolini po-membno tudi sadjarstvo, usmerjeno predvsem v predelavo sadja v raz-lične vrste mošta, kot so denimo jabolčnik, hruškovec, tepkovec in le-snikovec. Veliko so pridelali hruškovca, zaradi zdravilnega učinka je bil cenjen lesnikovec. Za vsakdanjo pijačo so pili tudi »maternik«, sti-snjen iz tropin ali »štoka«. Mošt je bil priljubljena vsakodnevna pija-ča, ki so jo v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja izpodrinile sodobne stekleničene pijače, kot so vino, pivo in radenska. V zadnjih desetletjih postaja mošt med prebivalci spet priljubljena pijača.

Mošt so stiskali v »prešah«, postavljenih praviloma pod podaljša-no šiklasto streho kašte. Račelova kašta na Zelen Bregu ima celo dve

stiskalnici, kar izpričuje, da so imeli dovolj moštnega oziroma prešnega sadja. Od hrušk so znane koroške moštovke, imenovane tudi vinska moštnica, nadalje tepke, rjavke in ozimice, od jabolk pa bobovec, jonatan, trdič in ledrovke. Pridelek hrušk je bil zanesljiv, ker jim spomladanski mraz škoduje manj kot jabolkom. V visokih legah zlasti zgornje Mežiške doline pa je premrzlo, da bi uspevalo moštno sadje.

Pridelava mošta, vključno z alkoholnim vretjem, se je zaključila konec decembra, praviloma do štefanovega (26. decembra), ko so sode zabili, naslednji dan pa nesli h krstu blagoslovit liter ali dva te domače pijače.

V Mežiški dolini so leta 2000 zasnovali Cesto mošta kot tematsko turistično pot na širšem območju Šentanela in Strojne v občinah Prevalje in Ravne na Koroškem s ciljem uveljaviti izrazito tradicionalno pijačo kot prepoznaven turistični produkt.

Ritem delovnemu procesu v agrarnem okolju narekuje ura narave. Priprava hrane ter njeno skladiščenje sta izhodišči delovnim procesom v kmečkem okolju, kamor je prav tako segla industrijska revolucija in prinesla spremembe v primerjavi s preteklimi stoletji. Gospodarske in družbene spremembe so kaštam odvzele prvotno funkcijo, saj le na redkih kmetijah še sejejo žito, kruh pa shranjujejo v zamrzovalne skrinje, primerne pa so za sušenje prekajenega mesa in za hrambo jabolčnika v kleti. Kašte so dragocen materialen dokument predindustrijske dobe, na eni strani kot izjemen tesarski izdelek in na drugi kot shramba žita, kruha, prekajenega mesa in jabolčnika. Do danes se je v Mežiški dolini ohranilo več kot 80 kašt, med katerimi jih je skoraj 30 razglašanih za kulturni spomenik. Simbolično so povezane z izdelki blagovne znamke Dobrote izpod Pece, ki jih pripravljajo na posameznih kmetijah in

ponujajo prebivalcem doline ter regije. S tem ohranjajo tradicijo in kulturno dediščino, ki je del identitete Mežiške doline. Kašte so danes kulturna dediščina in kulturni spomeniki, kot nekdanje kmečke zakladnice in izjemne tesarske mojstrovine pa nam ohranjajo spomin na način življenja v predindustrijski dobi.

DR. KARLA ODER, univ. dipl. etnologinja in prof. zgodovine,
muzejska svetovalka, Koroški pokrajinski muzej,
karla.oder@guest.arnes.si

KAŠTE V MEŽIŠKI DOLINI

Po obliki in vsebini sodijo kašte med najlepša izročila naše stavbne preteklosti, pomnike domiselne ljudske tvornosti, pretanjenega tehniškega in oblikovalskega posluha. V sklopu gospodarskih poslopij domačije postavljene tako, da v senci dreves omogočajo kar najlažji dostop, obenem pa dobro vidne iz hiše, trdno grajene in skrbno oblikovane, ozaljšane z rezbarijami in s slikanim okrasjem, so ponos vsakega gospodarja. Od drugih poslopij so dovolj odmaknjene tudi zato, da jih ne bi zlahka zajeli ognjeni zublji rdečega petelina, če bi hišo zadela taka nesreča. Kašte so večinoma dvoetažne, lesene, grajene v kladni konstrukciji s kamnitim kletnim delom, pokrite s strmo dvokapno čopasto škodlasto streho. Najstarejše izvirajo iz 17. stoletja. Dokumentirano ohranjene so Ladinikova na Platu z letnico 1631, Voglova na Lokovici z letnico 1680 nad vhodom ter Mihevova iz Podpece iz leta 1655. Med številnimi še ohranjenimi kaštami jih je največ iz 18. in 19. stoletja. Iz 18. stoletja so datirane Golakova kašta na Dolgi Brdi z letnico 1739, Zvonikova z letnico 1751, Pernatova v Jamnici z letnico 1759, Vodovnikova z Loma z letnico 1772, iz 19. stoletja pa Vesevkova z Ludranskega Vrha z letnico 1833, Račelova na Zelen Bregu z letnico 1856 in Osojnikova v Bistri z letnico 1878.

Zasnovo kašt poleg osnovne namembnosti določata tudi oblika in sestava zemljišča, na katerega je stavba postavljena. Večinoma so kašte podkletene. Kleti so grajene iz kamna, so obokane ali pa imajo tramovni strop iz brun in plohov. Tla v kleti so iz zbite zemlje. Tu je zorel sladki mošt v rezko krepčilno pijačo koscev, drvarjev in vseh delovnih rok domačije. Kašte so grajene iz tesanih ali rezanih tramov, in sicer v kladni konstrukciji na način, kakor ga pozna drugo ljudsko stavbarsko izroči-

lo teh krajev. Trami so položeni vodoravno, drug čez drugega, med seboj spojeni z lesenimi klini – mozniki. Prvi dve vrsti tramov sta na vogalih večinoma vezani na križ tako, da sta trama na stikih zasekana, konci pa gledajo čez stene. To je razmeroma preprosta in trdna zveza, pri kateri trami niso nujno enako visoki. Tako sta pogosto spojeni tudi zaključni vrsti tramov pod stropom pritličnega prostora. Vmesne, najbolj vidne lege tramov so na vogalih povezane s konično prirezanimi stiki na utor, znanimi pod imenom lastovičji rep, ki sodi tudi v mizarstvu med najlepše lesne zveze. Te stike so pogosto tudi umetelno zaoblili v obliki enojnega, dvojnega ali celo trojnega segmentnega trapeza, da je vogal stavbe videti, kakor da je okrašen z ornamentom. Če je kašta brez kleti, so postavljeni za temelje večji neobdelani kamni, na katerih sloni kladna konstrukcija. V pritličnem prostoru so »košti«, velike žitne skrinje z več prekati in dviznimi vrati, včasih stoje tu tudi manjše, okrašene in lepo oblikovane, rezljane in poslikane skrinje, v katerih so hranili oblačila. Redko najdemo tu tudi preprost leseni mlin, ki pa je bil umeščen gotovo v poznejših obdobjih. Takšen mlin je ohranjen v Pernatovi kašti v Jamnici. Iz spodnjega dela vodijo stopnice v podstrešni del, večkrat tudi preko »ganka«. Podstrešni del kašt je navadno širši od pritličnega, stene stojijo na kratkih konzolah, ki so podaljški vrhnjih tramov pritličnih sten. Stopničasti zamik sten podstrešnega dela je pogosto ozaljšan z rezbarijami ali barvanimi okraski. Trami so večkrat posneti na ajdovo zrno. Namen te razširitve ni povsem razjasnjen, najverjetneje naj bi otežil dostop nepovabljenim plezalcem, saj jih je gotovo močno skominalo po suhomesnatih dobrotah, ki so se tod sušile in hranile. Tudi podstrešni prostor je iz tramov ali debelih plohov in je tako pretrd oreh za lačne glodavce. Strop iz tramov je nagnjen, ožji vrhnji del je raven, v prerezu je torej strop trapezast. Dva trama stropa sta podaljšana v konzoli, ki nosita majhno lego za strešni čop, kratko strešico na čelnih straneh stavbe. Stre-

šna konstrukcija je na škarje. Poševno postavljeni, na slemenu prekržani tram, včepljeni v vodoravni tram – poveznik, ki poteka po vrhu sten pritličja, nosijo slemensko lego, na kateri slonijo »špirovci« z latami. Strehe so pokrite z lesenimi skodlami, imenovanimi »šikli«, »šiklni«, klanimi smrekovimi ali macesnovimi deščicami, ki jih lepšajo kegljem podobni slemenski zaključki – »pobi«, na katerih včasih čepi petelin – vetrokaz. Ta izvedba podstrešja in strehe zagotavlja dobro prezračevanje in relativno stabilno klimo hrambnih prostorov. Ob steni pod širokim napuščem stoji lesena »preša«. Kašte imajo večinoma tudi »gank«, ponavadi pod streho, pogosto pa še v pritličju, po njem so lažje prišli v stavbo, včasih je bil hkrati tudi nadstrešek kletnega vhoda. Z ozirom na lego na zemljišču poteka »gank« včasih tudi na L, in sicer na čelnem (sprednjem) in stranskem delu stavbe. Na »ganku« so sušili zelišča in podobno. Večkrat je »gank« podaljšek kladnih sten, izdelan iz horizontalnih plohov, pogosto ima ograjo iz vertikalno postavljenih, nemalokrat dekorativno izrezljanih desk, »ganke« in odprtine pa povezujejo okrasno izoblikovani stebrički kvadratnih ali krožnih prereзов. Vratne odprtine in prezračevalne line so izrezane iz kladnih sten, vratne so navadno polkrožno, ločno ali ravno zaključene, pri starejših kaštah s plitvo posnetimi robovi. Vrata so enostavna, masivna, narejena iz pokončnih desk, redkeje tudi rezbarsko okrašena, kot so vrata Pikove kašte v Javorju ali vrata Osojnikove kašte v Bistri. Tečajni sklepi, ključavnice, ščitki, kljuge in primeži, enostavni ali okrasno oblikovani, so kovani, kljuge, primeži in zapahi pa tudi leseni. Nad vrati so številni križci, zloženi iz vejic blagoslovljene butare, ki naj domačijo varujejo vsega hudega. O posebnem pomenu kašte govorijo tudi ornamenti in preprosti geometrični vzorci, naslikani v opečnati, rdeči in črni barvi. Za slikovit poudarek

zunanjščine so uporabljali cikcakasto črto, nize točk, valovnico, mrežast vzorec, vzorec ribje kosti, rozete, zvezde in druge okrase, včasih z letnico nastanka. Ornamenti in vzorci so učinkovita likovna sestavina tesarsko večje izdelanih lesenih kašt.

Danes kašt ne uporabljajo več povsem za prvotni namen. Pogosto so razvrednotene s prizidki, z neprimernimi posegi pri zamenjavi kritine, vgrajevanjem neprimernih okenskih in vratnih odprtin in zamenjavo stavbnega pohištva. Postale so žrtve večinoma neustreznih predelav, ki so zakrile njihovo izvirno lepoto in izničile harmonična razmerja stavbnih členov. Le redke so še ohranjene v izvirni obliki. Če hočemo, da bodo kašte, značilne, dragocene, majhne in ljubke, nekdanj ponos lastnikov, spet zasijale v prvotni lepoti in pričevalnosti, jih moramo vzdrževati, obnavljati, sanirati ter pri tem uporabljati originalna gradiva in tesarske konstrukcijske postopke. Dotrajane dele konstrukcije in stavbnega pohištva nadomestimo z novimi, narejenimi po vzoru starih. Ohraniti je treba originalne prostore in opremo, neustrezne prizidke pa odstraniti. Urediti je treba tudi okolico kašt, ki mora skupaj z zazelenitvijo ponazarjati prvobitno podobo domačije. Seveda pa je prav in primerno, da kašto uporabljamo kolikor mogoče v smislu njene prvotne namembnosti oziroma ji najdemo tako uporabnost, ki ne bo posegala v prvobitno zasnovo in prekrila njene sporočilnosti, temveč bo le-to po svoje poudarjala. Tako bodo kašte, ohranjene prihodnjim rodovom, pričevale o delu, navadah in običajih naših prednikov ter dopolnjevale značilno podobo domačij koroške pokrajine.

JELKA SKALICKY, univ. dipl. umetnostna zgodovinarica in etnologinja,
konservatorica svetovalec, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije,
OE Maribor, jelka.skalicky@zvkd.si

Im Miesstal, der Naturperle von Kärnten, das seit Jahrhunderten von Naturschönheiten und sozialer Entwicklung ausgeformt wird, hat die Landwirtschaft schon immer eine wichtige Rolle dargestellt. Schon wegen der geographischen Merkmale war die Besiedlung einmalig in der Geschichte und wird durch den Bau von hoch liegenden Bauernhöfen bestimmt. Deren Besitzer haben sich über Generationen hin nur mit harter Arbeit und Anpassung durchs Leben schlagen können. Auf solchen Bauernhöfen hatte das Haus eine dominierende Stelle, während zwischen den landwirtschaftlichen Gebäuden auch die Getreidespeicher gefunden wurden. Getreidespeicher sind immer im Schatten von Bäumen positioniert, damit sie einen leichten Zugang ermöglichen. Weiterhin sind sie auch sichtbar aus dem Haus und stellen mit ihrem stabilem Bau, schönen Holzschnitzereien und Ornamenten noch heute Stolz des Hausherrn dar. Die ältesten Getreidespeicher stammen aus dem 17. Jahrhundert und präsentieren heute wahre Architektur- und Kulturschätze. Viele von ihnen dienen heutzutage nicht mehr ihrer ursprünglichen Funktion. Oft werden sie dem falschen Eingriff oder dem Verfall überlassen. Dennoch können sie durch sorgfältige Restaurierungen noch immer erhalten werden. Das Erbe unserer Vorfahren sollten wir in ihrer Ursprünglichkeit schätzen, damit wir das Landschaftsbild Kärntens in ihrer Schönheit unseren Nachkommen übergeben können.

GETREIDESPEICHER IM "MEŽIŠKA DOLINA" (MIESSTAL)

GRANARIES IN THE "MEŽIŠKA DOLINA" (MEŽA VALLEY)

Meža Valley, the natural pearl of Carinthia, has for centuries been created by natural endowments and social development. Therefore, the agriculture has always had an important role. Due to geographical features, the settlement was unique in history and is defined by the construction of high-lying farms, whose owners from generation to generation tried to make their way through life by hard work and adaptation. The house was a dominant place in homesteads in this area but there were granaries among farm buildings. Within these buildings, the granaries are placed in the shade of trees, so they are easily accessible, as well as being visible from the house, solidly built and carefully designed, embellished with carvings and painted ornaments, and even today many express the pride of the owner. The oldest originate from the 17th century and today represent a true architectural and cultural treasure. Many of them, nowadays no longer completely serve their original purpose. Often, they are devalued with the wrong interventions or left to decay. Nevertheless, we can still preserve them with a careful restoration. We should appreciate the heritage that was left from our ancestors in its primeness. Thus, we will pass the typical image of Carinthia region in whole its beauty to our descendants.

1

BOGEL

Naslov:
Lokovica 15, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 49,964
46 32,887

Leto izgradnje:
1680

BURJAKOVA KAŠTA

Naslov:
Topla 3, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 46,743
46 28,578

Leto izgradnje:
ni znano

FLORIN

Naslov:

Topla 4, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):

14 46,660

46 28,606

Leto izgradnje:

ni znano

GOLAK

Naslov:
Dolga Brda 25, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 50,936
46 34,331

Leto izgradnje:
1739

GRADIŠNIKOVA KAŠTA

Naslov:
Jamnica 6, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 52,352
46 36,178

Leto izgradnje:
približno 1800

GRAUF

Naslov:

Podkraj pri Mežici 37, 2392 Mežica

Navigacijski podatki (E, N):

14 50,375

46 30,917

Leto izgradnje:

približno 1650

7

HED

Naslov:
Koprivna 52, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 45,942
46 27,013

Leto izgradnje:
ni znano

IVAT

Naslov:

Tolsti Vrh 35, 2390 Ravne na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):

14 58,392

46 33,447

Leto izgradnje:

1841

JANEŽ

Naslov:

Strojna 14, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):

14 54,883

46 35,950

Leto izgradnje:

približno 1800

10

JANŠEK

Naslov:
Koprivna 49, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 44,787
46 26,960

Leto izgradnje:
ni znano

JELENOVA KAŠTA

Naslov:
Koprivna 30, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 43,383
46 28,939

Leto izgradnje:
približno 1650

12

KAJŽER

Naslov:

Plat 13, 2392 Mežica

Navigacijski podatki (E, N):

14 53,869

46 30,763

Leto izgradnje:

ni znano

KLAVŽ

Naslov:
Spodnje Javorje 11, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 53,964
46 27,540

Leto izgradnje:
1878

KOBOVC

Naslov:

Strojna 28, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):

14 54,615

46 36,106

Leto izgradnje:

ni znano

KOROŠ

Naslov:
Jamnica 10, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 52,436
46 35,574

Leto izgradnje:
približno 1720

KRAUPERŠKA KAŠTA

Naslov:

Preški Vrh, 2390 Ravne na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):

14 58,695

46 31,598

Leto izgradnje:

19. stoletje

17

KUMER

Naslov:
Koprivna 28, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 43,521
46 29,199

Leto izgradnje:
ni znana

KURTNIKOVA KAŠTA

Naslov:

Brdinje 4, 2390 Ravne na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):

14 58,962

46 32,769

Leto izgradnje:

okoli 1750

LADINIK

Naslov:

Plat 11, 2392 Mežica

Navigacijski podatki (E, N):

14 52,763

46 30,035

Leto izgradnje:

1631

LESKOVC

Naslov:
Dolga Brda 22, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 51,350
46 34,088

Leto izgradnje:
približno 1850

21

LIZEJ

Naslov:
Zelen Breg 8, 2390 Ravne na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 55,946
46 34,263

Leto izgradnje:
približno 1720

22

LUŽNIK

Naslov:
Šentanel 10, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 52,114
46 34,337

Leto izgradnje:
1750

METARNIK

Naslov:
Preški Vrh 20, 2390 Ravne na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 58,093
46 30,955

Leto izgradnje:
ni znano

NOVAK

Naslov:

Šentanel 5, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):

14 52,430

46 34,151

Leto izgradnje:

1790

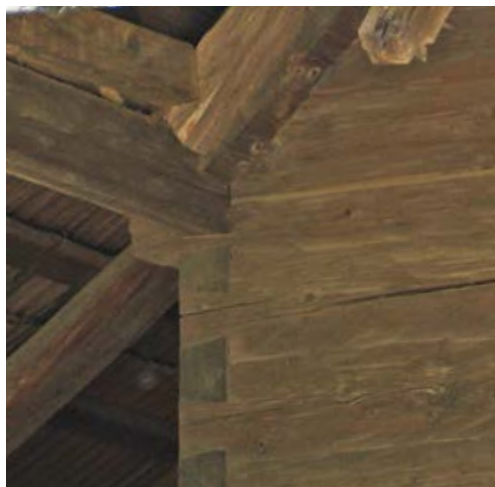

OPLAZ

Naslov:
Strojna 21, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 54,805
46 35,676

Leto izgradnje:
1810

Osojnik

Naslov:
Bistra 13, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 48,536
46 26,460

Leto izgradnje:
1878

PALIČNIK

Naslov:

Koprivna 16, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):

14 44,258

46 27,933

Leto izgradnje:

1862

PERMANŠEK

Naslov:

Ludranski Vrh 6, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):

14 53,422

46 26,746

Leto izgradnje:

1853

29

PERNAT

Naslov:
Jamnica 20, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 53,116
46 35,566

Leto izgradnje:
1759

30

PIK

Naslov:
Javorje 23, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 54,877
46 27,277

Leto izgradnje:
1840

POKERŽNIKOVA BAJTA

Naslov:

Strojna 16, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):

14 54,691

46 35,781

Leto izgradnje:

približno 1830

32

POP

Naslov:
Leše 87, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 54,263
46 32,156

Leto izgradnje:
približno 1880

POŽEG

Naslov:

Strojna 13, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):

14 55,296

46 36,030

Leto izgradnje:

približno 1800

34

RAČEL

Naslov:
Zelen Breg 11, 2390 Ravne na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 55,797
46 34,542

Leto izgradnje:
1856

STANE

Naslov:

Ludranski Vrh 27, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):

14 50,409

46 27,395

Leto izgradnje:

1787

TROT

Naslov:

Zelen Breg 15, 2390 Ravne na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):

14 56,279

46 35,610

Leto izgradnje:

1838

VESEVKOVA KAŠTA

Naslov:
Javorje 2, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 53,097
46 27,580

Leto izgradnje:
približno 1860

VODOVNIK

Naslov:

Lom nad Mežico 25, 2392 Mežica

Navigacijski podatki (E, N):

14 50,380

46 32,399

Leto izgradnje:

1772

39

ZDOVC

Naslov:
Koprivna 33, 2393 Črna na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 43,622
46 28,388

Leto izgradnje:
približno 1880

ZVONIK

Naslov:
Jamnica 2, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 52,007
46 35,384

Leto izgradnje:
1751

ŽELEZNIK

Naslov:
Strojna 5, 2390 Ravne na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 55,208
46 35,352

Leto izgradnje:
ni znano

ŽERJAVLA KAŠTA

Naslov:
Kot pri Prevaljah 33, 2391 Prevalje

Navigacijski podatki (E, N):
14 56,810
46 31,326

Leto izgradnje:
približno 1780

43

ŽMELCAR

Naslov:
Tolsti Vrh 61, 2390 Ravne na Koroškem

Navigacijski podatki (E, N):
14 57,377
46 33,873

Leto izgradnje:
1761

VSEBINA

Kašte, zakladnice in tesarske mojstrovine	4
Kašte v Mežiški dolini	11
Bogel	19
Burjakova kašta	21
Florin	23
Golak	25
Gradišnikova kašta	27
Grauf	29
Hed	31
Ivat	33
Janež	35
Janšek	37
Jelenova kašta	39
Kajžer	41
Klavž	43
Kobovc	45
Koroš	47
Krauperška kašta	49
Kumer	51
Kurtnikova kašta	53
Ladinik	55
Leskovc	57

Lizej	59
Lužnik	61
Metarnik	63
Novak	65
Oplaz	67
Osojnik	69
Paličnik	71
Permanšek	73
Pernat	75
Pik	77
Pokeržnikova bajta	79
Pop	81
Požeg	83
Račel	85
Stane	87
Trot	89
Vesevkova kašta	91
Vodovnik	93
Zdovc	95
Zvonik	97
Železnik	99
Žerjavla kašta	101
Žmelcar	103

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja:
Evropa investira v podeželje

